

Јелица Живановић

ОД НЕИЗРЕЧЈА У РЕЧ ДО РЕЧИ О НЕИЗРЕЧЈУ

Радивоје Микић, *Из неизречја у реч*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2016.

Како у уводном поглављу аутор каже, „огледи који чине књигу *Из неизречја у реч* настајали су са жељом да се аналитички приђе песничком тексту близу онолико колико је неопходно да он почне да нам говори преваходно својим поетичким својствима али и својим морфолошким карактеристикама”. Они се у извесном смислу надовезују на претходне књиге професора Микића: *Песма и мити о свету* (1989), *Језик поезије* (1990), *Песма: текст и контекст* (1996), *Орфејев двојник* (2002), *Песничка посла* (2008), *Песник шамних ствари* (2010), *Песма и значење* (2013), у којима се откривају нека од кључних питања тумачења, али и разумевања савремене српске поезије. У овој књизи аутор настоји и да расветли, ограђујући се да „на крају оваквих послова нема ништа мање питања и неизвесности него на њиховом почетку”, и природу песничког чина, Настасијевићевим стихом речено, превођење „из неизречја у реч”. Међутим, песнички чин има и једну другу димензију, наводи аутор, „мора бити резултат усклађивања дубоког унутарњег порива и вербалног градива”. Дакле, осветлити његову природу подразумева познавање и онога што му претходи и онога што настаје, захтева способност да се оно представљено наслути, а оно изречено разуме. С једне стране, пишући песник не зна хоће ли то што пише „проходати, проговорити, хоће ли опстати”, а са друге, сматра Васко Попа, за њега су речи „једино отелотворење целокупне стварности”.

Питање настанка речи из неизречја, чини се, старо је колико и поезија. Њиме су се бавили како песници, тако и проучаваоци књижев-

ности. Проблем превођења у речи, односно настанка песме, јесте и проблем песничке форме. У есеју „Поезија и облик” Бранко Миљковић каже: „Сама песма, код које се увек опажа тенденција да постоји и пре првога стиха и да се не заврши са последњим стихом, само својим обликом постиже једну приближну одређеност и савршенство. То је чини несамилосном, спокојном и несхватљивом споља. Кратко речено – то је чини лепом у уметничком смислу. Одговарајућом формом се сједињују најразличитије алузије и утисци, несувисли појмови и значења у једну неразлучиву целину.”

С друге стране, по мишљењу Петра Пајића, „да би песма изашла из свог оквира и добила неслућену ширину, у једној изговореној речи морају се чути и све оне прећутане. Једна изговорена реч мора у својој дубини носити сву енергију тих прећутаних речи”. Наведена настојања уједно чине песму лепом, уметнички успелом, и подстичу њено тумачење.

У књизи *Из неизречја у реч* налази се десет огледа о српским песницима, од којих је први Александар Лесо Ивановић, који почиње да ствара двадесетих година прошлог века, а последњи Драган Лакићевић. Већ наслови огледа упућују на особеност, прилагођеност приступа, па од тематских и морфолошких карактеристика поезије, различитих поетичких одређења, жанровских упућивања, долазимо до лирског тумачења загонетке постојања.

Како се „до поетике једног песника може доћи спајањем различитих облика откривања те поетике”, у појединим огледима аутор полази од експлицитних поетика песника. Такви су „Орфејско завештање Бранка Миљковића” и „Од симболизма до горког патриотизма”, о поезији Петра Пајића. Поредџи је са поетичким ставовима истакнутих симболиста, попут Малармеа, Валерија и других, аутор показује како се симболистичка оријентација развијала у Миљковићевим есејима („Поезија и облик”, „Херметичка песма” и „Неразумљивост поезије”) и у његовој поезији (указујући на поетичке разлике између књига *Узалуд је будим* и *Ваиџра и нишиџа*), и на крају, у књижевнокритичким текстовима.

Сличну концепцију има у приступу поезији Петра Пајића. Почев од текстова о поезији, сабраних у књизи *Петшак у Јерусалиму*, он настоји да покаже оно што је за стваралаштво овог песника веома важно – дубоко поверење у песничку реч. Обимом мало, али тематски и формално врло сложено дело Петра Пајића, показује аутор, илуструје два модела градње песничког описа – симболистички образац, у којем се издвајају „песме севера и леда” и онај модел који се „’отвара’ према читавом низу појединости које упућују на стварни свет и појаве у њему”, међу којима је и судбина читавог народа.

И у тумачењу поезије Гојка Ђога полази се од песникове књиге огледа *Поезија као айокриф* (2008), уз напомену да да је „Гојко Ђого један од оних песника који су врло опрезни у формулисању поетичких ставова, и нарочито, у отварању могућности да ти ставови буду схваћени као било који облик самотумачења”. Ипак, између есејистичких текстова Гојка Ђога и његовог песничког дела, аутор уочава дубоко слагање. Аналитичким приступом показује како је песник у своје песме уносио врло сложен текст и подтекст, сачињен од различитих појединости, како митолошких, тако историјских, узимајући притом за њихове теме истински важна питања људског живота. У огледу „Поетика алузивности: генеза и примена” професор Микић наводи и мисао Гојка Ђога да: „Поезија живи у телу језика и казује неисказиво, хвата оно што други знакови не означавају и други језици не могу да искажу. И поред тога, песнички језик мора бити довољно разумљив, јер разговора нема ако један говори а други ништа не разуме. Језик је мртав, ако није говор”. Тако, као и у већини огледа у књизи, аутор у разматрање узима и питање песничког језика, његове различитости, али и смислености.

О семантичком аспекту поезије пише и Новица Тадић: „Стихови нису пука звучна оглашавања. Они су изнад нечега, говоре о нечему. Отежали од значења, они су последица и резултат доживљаја, емоција, маште, интуиције.” На више места у огледу „Проклети песници и тешка осећања”, о поезији Новице Тадића, аутор упућује на настојање песника да повеже своју поезију и егзистенцијално искуство. Пишући песме „мораш дати све, да би добио мрвицу. Мораш из свог живота, који се расипа, изабрати оно што можеш положити у шкрињу стиха, и самог себе не изневерити”. Осим мотивима и темама, велику пажњу аутор посвећује и Тадићевом песничком поступку, стилским елементима, поредећи га са песницима као што су Васко Попа и Момчило Настасијевић, као и односу према језику.

О поезији Петра Цветковића аутор говори у огледу „Између поезије и културе”, на почетку, са књижевноисторијског становишта (удаљавање од неосимболизма и приближавање облику певања који представља Јован Христић), затим прелазећи на песнички поступак, уз напомену да је „реч о песнику који, из једне нове тачке у времену, жели да осветљава однос између, у модерно доба, тако супротстављених елемената као што су природа и култура”. Као пример песничког поступка Петра Цветковића издваја песму „Капија”. Књижевноисторијску усмереност има и оглед о поезији Бранка В. Радичевића, иако су у средишту интересовања тематске и морфолошке карактеристике његове поезије: тематика, композитност песничког текста (туђи или сопствени текст, „Крајпуташ”, „Опет то, само мало друкчије”), жанровска и језичка испреплетаност итд.

Поезија Бранка В. Радичевића, као и поезија Ранка Јововића, о којој је реч у огледу „Између химне и ламента” непосредно извиру из живота и стварности, што аутор низом примера предочава.

У огледу „Од топонимске бројанице до мистичког градива” представљена је сложена слика света коју, од великог броја елемената, односно „класа значења”, ствара Милосав Тешић. У своју „топонимску бројаницу” он „укључује и градиво које долази из емпиријске равни, из митолошке и метафизичке сфере”, нарочито биљни свет.

Књига *Из неизречја у реч* завршава се огледом „Лирско тумачење загонетке постојања”. Поезији Драгана Лакићевића аутор приступа анализирајући тематске елементе, песнички поступак, статус лирског субјекта, везе са симболистичком традицијом, митолошку подлогу, потребу да се из историје зађе у свет модерног града. Истовремено, ова поезија показује и настојање да „изнутра осветљава тамно језгро људске егзистенције”, односно да одгонетне стару загонетку постојања. Та улога припала је и аутору ове књиге, односно њеном тумачу.

Можемо приметити да је приступ проучавању песничког дела, наведен на почетку, прилагођен поезији појединачних песника. У неким случајевима полазило се од експлицитне поетике, а у другим су предност имале одређене морфолошке карактеристике. Међутим, сваки од огледа карактеришу, с једне стране, настојање да се укаже на место које песнички опус има у историји српске књижевности, самим тим и на однос према традицији, а са друге, настојање да се прикаже у својој посебности. Зато подједнако важну улогу имају како компаративни приступ и указивање на везе са претходницима и савременицима (на пример у огледу о Александру Ивановићу), тако и осећај за појединости и детаље.

Важно место у свим текстовима аутор посвећује односу поезије и стварности, заснованом на односу самих песника према овом питању. И док је код једних песма сведочанство о личном и националном удесу (Ранко Јововић, Бранко В. Радичевић), други налазе у наличју живота своје теме и мотиве (Новица Тадић), трећи је преобликују дајући јој, на пример, митолошки контекст (Милосав Тешић, Драган Лакићевић).

На крају остаје питање с почетка. Ако, по мишљењу В. М. Жирмунског, „љубав, сета, трагична унутрашња борба, филозофска идеја и томе слично, постоје у поезији не сами по себи, већ у оној конкретной *форми* како су изражени у делу”, онда је прелазак из неизречја у реч заиста део неког, у најмању руку необичног процеса. Зато је оправдано питање аутора књиге: „Шта остаје ономе ко тај свет посматра споља, ономе ко се појављује кад је тај пут увелико окончан, једном речи, шта у том кретању може бити доступно обичном тумачу?” Читати и тумачити такву поезију значи доградити тај свет у себи, открити оно

што му претходи, оно неизречје и онај живот. У том смислу је и ова књига, као прилог таквом читању, не само проучавање поезије и њених облика, него и самог живота.